

UDK: 343.54/.55:343.85
DOI: 10.5937/PDSC24529D

Dr Nada Đuričić, docent

*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
email: nada.djuricic@pravni-fakultet.info, tel. +381 60 7353310*

SPREČAVANJE NASILJA U PORODICI

Apstrakt:

Napredak civilizacije nije iskorenio pojavu porodičnog nasilja, te je jedan od izazova savremenog društva njegovo suzbijanje i sprečavanje. O ozbiljnosti posledica i raširenosti porodičnog nasilja govore i podaci sprovedenih istraživanja, koji pokazuju da je ono i danas široko rasprostranjeno, kako u svetu, tako i Republici Srbiji i predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava. Krivično zakonodavstvo, ali i drugi zakoni i akti u Republici Srbiji, sadrže odredbe koje su usmerene na sprečavanje porodičnog nasilja, pružanje zaštite žrtvama nasilja, te zaštitu porodice i porodičnih odnosa. Kako bi se sprečila ova pojava, potrebno je sagledati osnovne karakteristike, uzroke i posledice ove pojave, način njenog pravnog regulisanja i sankcionisanja, što predstavlja predmet ovog rada.

Ključne reči: nasilje, porodica, krivično delo, zaštita

Uvod

Nasilje je negativan fenomen poznat odavnina, koji je i danas široko rasprostranjen, prisutan u svim državama i društvima sveta. Razvoj civilizacije nije suzbio nasilje, već je uticao da ono prilagođava svoj oblik i način ispoljavanja u određenom vremenu. Danas se ono ispoljava na različite načine, u različitim oblicima i služi kao metod ili kao sredstvo izvršenja različitih krivičnih dela, od kojih je jedno nasilje u porodici.¹

Nasilje u porodici je pojava koja je globalno rasprostranjena, a njene posledice teško pogađaju ne samo pojedinca prema kojem je nasilje usmereno i koji je žrtva krivičnog dela neposredno ili posredno, već posledice ove pojave predstavljaju problem cele društvene zajednice. Istraživanja pokazuju da postoji direktna veza između porasta nasilja u porodici i porasta nasilja u društvu.² Stoga, iako se je savremeno društvo izloženo brojnim i raznovrsnim izazovima, jedan od njih je sprečavanje kako nasilja uopšte, tako i nasilja u porodici. Kao i društvo i druge društvene pojave i nasilje u porodici se razvija i prilagođava uslovima savremenog doba.

Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Nasilje u porodici predstavlja grubo kršenje osnovnih ljudskih prava³, što je prepoznato i na međunarodnom nivou. Navodi se da ne postoji država u svetu koja je uspela da izgradi efikasan i delotvoran sistem za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja nad ženama⁴, tako da ga izdava za ostalih, ali da postoje države koje su učinile značajne pomake u tom cilju i mogu se smatrati dobrim primerima kada je reč o procesuiranju ovih krivičnih dela i obeštećenju žrtve, razvijenom sistemu pomoći i podrške, ili, kad je reč o femicidu, proceni rizika.⁵

¹ Bošković, M. i Marković, M. (2015). *Kriminologija sa elementima viktimologije*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 157

² Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). *Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 2.

³ Ovim aktima povređuju se neka od osnovnih ljudskih prava, kao što je pravo na život i bezbednost ličnosti, pravo na slobodu, jednakost i ono predstavlja akt koji negira zabranu mučenja čoveka ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja čoveka.

⁴ U međunarodnim aktima nasilje u porodici prepoznato je kao jedan od oblika rodno zasnovanog nasilja.

⁵ Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine, *Službeni glasnik RS*, br. 47.

Pozivajući se na najvažnija međunarodna dokumenta posvećena zaštiti ljudskih prava⁶, Savet Evrope je 2011. godine usvojio Konvenciju o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici⁷ (tzv. Istanbulska konvencija), koji je ratifikovao veliki broj zemalja, među kojima je i Republika Srbija.⁸ Imajući u vidu činjenicu da su žene u najvećem broju slučajeva žrtve nasilja u porodici,⁹ koje može da rezultira i smrtnim ishodom, Konvencija je usvojena u cilju sprečavanja nasilja u porodici i nasilja nad ženama i zaštite žena i suzbijanju njihove diskriminacije. Konvencija se temelji na principima prevencije, zaštite, kažnjavanja i primeni sveobuhvatne i koordinisane politike.¹⁰ Prepoznato je da nasilje u porodici može da pogađa oba pola, ali da su žene i devojčice te koje su u većem broju slučajeva žrtve porodičnog nasilja, a deca žrtve i svedoci ove pojave. U samoj Konvenciji je istaknuto da se osuđuju svi vidovi nasilja nad ženama i nasilja u porodici i da je nastojanje da se u Evropi iskoreni ova pojava, te je u tom cilju i usvojena Konvencija, pri čemu je prepoznato da je de jure i de facto jednakost između muškaraca i žena suštinski bitna u prevenciji od nasilja nad ženama.

Konvencija definiše pojam nasilja u porodici kao svako delo nasilja u porodici ili domaćinstvu između bivših, odnosno sadašnjih supružnika, odnosno partnera, nezavisno da li učinilac deli ili je delio domaćinstvo sa žrtvom, te pojašnjava da nasilje može da bude fizičko, seksualno, psihološko, odnosno ekonomsko. Nasilje nad ženama definiše kao sva rodno zasnovana nasilja koja mogu da dovedu do patnje za žene (fizičke, seksualne, psihičke, ekonomske), kao i pretnju takvim delima, prinudu, odnosno arbitrarno lišavanje slobode u javnosti ili privatnom životu.

⁶ Među njima su: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS br. 5, 1950) i njeni protokoli, Evropska socijalna povelja (ETS br. 35, 1961, previdirano 1996, ETS br. 163), Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (ETS br. 197, 2005) i Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (ETS No. 201, 2007); Preporuke Saveta ministara državama članicama Saveta Evrope: Preporuka Rec(2002)5 o zaštiti žena od nasilja, CM/Rec(2007)17 o standardima i mehanizmima rodne ravnopravnosti, Preporuka CM/Rec(2010)10 o ulogama žena i muškaraca u prevenciji i razrešavanju konflikata i izgradnji mira, i druge relevantne preporuke; sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966), Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979) i Opcioni protokol Konvencije (1999), Opšta preporuka br. 19 Komiteta za eliminisanje svih oblika diskriminacije žena (Komiteta CEDAW) o nasilju nad ženama, Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta (1989) i Opcioni protokol Konvencije (2000), Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom (2006) itd.

⁷ Council of Europe (2011). Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series - No. 210.

⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Sl. Glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 012/13.

⁹ Žene čine devet od deset žrtava nasilja u porodici, a prema podacima Svetske zdravstvene organizacije jedna od tri žene pretrpi nasilje od svog sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera tokom svog života. Gasmí, G. i Prlja, D. (2024). *Nasilje nad ženama u međunarodnom pravu*. Beograd: Institut za uporedno pravo, str. 73.

¹⁰ *Ibidem*.

Ženama označava i devojke ispod 18 godina starosti, dok žrtvom označava svakoga ko je izložen ovakvim aktima.¹¹

Kako su žene najčešće žrtve nasilja u porodici, Konvencija je posvećena zaštiti žena od nasilja u porodici, koje označava kao rodno zasnovano nasilje koje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava. Zbog navedenog, Konvencija obavezuje države koje su ratifikovale pomenuti akt (u tom smislu i Republiku Srbiju) da preduzmu zakonodavne, ali i druge mere usmerene na ostvarenje osnovnih ljudskih prava, postizanje jednakosti između muškaraca i žena i postizanje nediskriminacije žena i njihovo osnaživanje, kako bi svi mogli da žive slobodno od nasilja u javnoj i privatnoj sferi¹² i kojima se osigurava zaštita prava žrtava nasilja, bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

Kako bi se postigli postavljeni ciljevi, sprovele politike koje obuhvataju mere za sprečavanja i borbu protiv nasilja u porodici i kako bi se Konvencija mogla primeniti, članice su, između ostalog, obavezane i da prikupljaju relevantne statističke podatke u određenom vremenu o nasilju na čije sprečavanje se odnosi Konvencija, koji će biti dostupni javnosti, te da će te podatke grupi eksperimenta¹³, kako bi se stimulisala međunarodna saradnja i omogućilo upoređivanje.¹⁴

Imajući u vidu uzroke porodičnog nasilja, u Konvenciji je istaknuta važnost prevencije. Uzroci porodičnog nasilja najčešće predstavljaju kombinaciju više različitih faktora - psihopatološki faktori povezani su sa određenim sociološkim i kulturno-istorijskim faktorima i često je porodično nasilje motivisano željom za sticanjem i zadržavanjem kontrole nad porodičnom zajednicom ili njenim članovima.¹⁵ Tradicionalna ili patrijahalna shvatanja porodice i uloge muškaraca i žena u društvu uticali su na to da se dugo porodično nasilje nije posmatralo kao društveni problem, već je ono tolerisano kao socijalno prihvatljivo ponašanje koje predstavlja ličnu, privatnu stvar pojedinca, što je uz uticaj drugih faktora, učinilo da ono danas ostane učestalo sa ozbiljnim posledicama po celokupno društvo.¹⁶

Prevenција se odnosi na preduzimanje mera koje su usmerene na promene u tradicionalnim shvatanjima i ponašanjima muškaraca i žena u čijoj osnovi je ideja inferiornosti žena, kako kultura, običaji, religija, tradicija ne bi mogle da posluže kao opravdanje za bilo koji oblik nasilja. Takođe je istaknuta važnost podizanja svesti javnosti i saradnja državnih organa i drugih organizacija u tom cilju, kako bi šira, ali

¹¹ Član 3. Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

¹² Član 4. Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

¹³ Član 66. Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

¹⁴ Član 11. Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

¹⁵ Bošković, M. i Marković, M. (2015). Kriminologija sa elementima viktimologije. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 167.

¹⁶ Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 7-8.

i stručna javnost, mogla da razume različito ispoljavanje nasilja, njegove posledice i potrebu da se ono spreči. Takođe, od velike važnosti je i obuka stručnjaka koji u svom radu bave žrtvama i učiniocima krivičnih dela nasilja. Obuka treba da bude usmerena na sprečavanje i otkrivanje nasilja i sprečavanje sekundarne viktimizacije žrtve, kao i na koordinisanu saradnju različitih državnih organa. Posebno je značajan rad sa učiniocima krivičnog dela, kako bi promenili svoje ponašanje usvajajući nenasilne obrasce ponašanja u odnosima sa drugim ljudima i kako bi se sprečilo dalje ili ponovno nasilje.¹⁷

Značaj Istanbulske konvencije je u tome što se može smatrati da je prvi međunarodni akt na području Evrope koji je isključivo usmeren na prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, a koji je pravno obavezujuć za države koje su je ratifikovale, jer predviđa obavezu praćenja njene primene i propisuje dužnosti koje država mora da ispuni u cilju zaštite žena od nasilja i nasilja u porodici.¹⁸

Zaštita od nasilja u porodici u pravu Republike Srbije

Danas je nasilje u porodici inkriminisano u većini država, čime je dat akcenat da nasilje u porodici nije retko i nije privatna stvar pojedinca i njegove porodice, kao što se do skora mislilo, već je ono i društveni problem i predstavlja ponašanje koje je potrebno sankcionisati. I Republika Srbija inkriminisała je nasilje u porodici. Porodica i porodični odnosi uživaju krivičnopravnu i građanskopravnu zaštitu od nasilja, koju pruža Krivični zakonik¹⁹, Porodični zakon²⁰, kao i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici,²¹ zatim Zakonik o krivičnom postupku²², Zakon o policiji²³ i drugi zakoni, kao i strateški dokumenti - Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine²⁴ i prateći akcioni planovi i dr.

Iako je postavljen zakonodavni okvir zaštite od nasilja u porodici i može se reći da je u velikoj meri usaglašen sa Konvencijom o sprečavanju i borbi protiv nasilja

¹⁷ Član 12-17. Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

¹⁸ Gasmi, G. i Prlja, D. (2024). Nasilje nad ženama u međunarodnom pravu. Beograd: Institut za uporedno pravo, str. 74.

¹⁹ Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

²⁰ Porodični zakon, *Sl. glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015.

²¹ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, *Sl. glasnik RS*, br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon.

²² Zakonik o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US.

²³ Zakon o policiji, *Sl. glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018.

²⁴ Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine, Službeni glasnik RS, br. 47.

nad ženama i nasilja u porodici, ipak može se uvideti da postoje razlike u pomenutim aktima u definisanju pojma nasilja u porodici, kao i u određivanju pojma člana porodice, dok problemi u praksi se odnose na postojanje „tamne brojke“ porodičnog nasilja, dokazivanje i procesuiranje krivičnog dela, obučenosti nadležnih organa, te problemi u vezi sa prikupljanjem i obradom podataka.

Zakonodavac je propisao krivično delo Nasilje u porodici (član 194. Krivičnog zakonika). Izdvajajući ga u posebno krivično delo i propisujući da se ono goni po službenoj dužnosti, zakonodavac je ukazao da nasilje u porodici nije samo privatna stvar, već je od opšteg, javnog interesa suprotstavljanje ovom obliku ponašanja. Ovo krivično delo je 2002. godine uvedeno u krivično zakonodavstvo Republike Srbije i od tada je pretrpelo nekoliko izmena. Krivično delo ima osnovni, tri teža oblika i poseban oblik.

Radnja osnovnog oblika je alternativno određena i postoji kada neko primeni nasilje, preti da će napasti život ili telo, ili se drsko ili bezobzirno ponaša prema članu svoje porodice, čime ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice. Nasilje može da bude fizičko, psihičko (pod koje može da podvede i ekonomsko) i emocionalno, dok je seksualno nasilje inkriminisano kod krivičnih dela protiv polne slobode.²⁵ Dovoljno je da radnja bude preduzeta samo jednom ukoliko je ona podobna da izazove opisanu posledicu.²⁶ Pretnja je jedan od oblika psihičkog nasilja i ona mora da bude ozbiljna i da izazove osećaj ugrožene sigurnosti kod osobe kojoj je upućena. Bezobzirno i drsko ponašanje ponašanje je ono koje znatno odstupa od uobičajenog ponašanja.²⁷

Kad je reč o psihičkom nasilju, jedan od njegovih oblika može da bude i proganjanje. Ono nije inkriminisano članom 194. Krivičnog zakonika, već je inkriminisano kao posebno krivično delo koje pripada grupi krivičnih dela protiv sloboda i prava čoveka.²⁸ Ovo krivično delo čini onaj ko u toku određenog vremena uporno prati ili preduzima druge radnje u cilju fizičkog približavanja drugom licu protivno njegovoj volji ili nastoji da uspostavi kontakt sa njim neposredno, posredno ili putem sredstava komunikacije, zloupotrebljava podatke o ličnosti drugog lica ili njemu bliskog lica radi naručivanja robe ili usluga ili preti napadom na život, telo ili slobodu drugog lica ili njemu bliskog lica ili preduzima druge slične radnje na način koji može osetno da ugrozi lični život lica prema kome se radnje preduzimaju. Teži oblik ovog dela postoji ukoliko je nastala posledica u vidu izazvane opasnosti po

²⁵ Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). *Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 19.

²⁶ Stojanović, Z., Škulić, M. i Delibašić, V. (2018). *Osnovi krivičnog i krivičnog procesnog prava*. Beograd: Advokatska komora Srbije, str. 175.

²⁷ Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). *Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 20.

²⁸ Član 138a Krivičnog zakonika.

život, zdravlje ili telo lica prema kome je delo izvršeno ili njemu bliskog lica, ili ukoliko je nastupila smrt drugog lica ili njemu bliskog lica. Može se zaključiti da učinilac koristi različite načine i forme proganjanja kako bi ostvario ili zadržao kontrolu nad žrtvom.²⁹ Proganjanje može da čini na različite načine, a upotreba savremene tehnologije omogućila nove načine izvršenje ovog dela, jer proganjanje može da bude učinjeno i njenim korišćenjem, odnosno upućivanjem telefonskih poziva, slanjem SMS poruka, poruka na društvenim mrežama, na e-mail i slično. Konvencijom je predviđeno da njenu primenu prati Ekspertska grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici – GREVIO. U svom izveštaju i preporukama GREVIO je istakao da je u Srbiji prisutno nepostupanje nadležnih organa po zakonu, neprimerena reakcija medija, nerazumevanje suštine uhođenja i nepostojanje svesti o njegovoj neprihvatljivosti i o mogućnost i nastupanja ozbiljnih posledica.³⁰

GREVIO je ustanovio da je upotreba tehnologija omogućila, olakšala i doprinela njenoj rasprostranjenosti da se nasilje prenese i u online i digitalno okruženje, čije posledice mogu da izvrše ozbiljan uticaj na život i zdravlje žrtve nasilja. Ustanovljeno je da se često nasilje u porodici u realnom, fizičkom okruženju i u digitalnoj sferi ne isključuju, već se često preklapaju i čime uticaj nasilja na život i zdravlje žrtve pojačava i može da dovede i do ugrožavanja njene fizičke bezbednosti. Pored toga što mogu da budu produžetak nasilja, ono može i da mu prethodi. Ukazano je da rezultati brojnih sprovedenih anketa pokazuju koliko je zastupljena ova pojava. Navedeno je da je 45% žrtava porodičnog nasilja prijavilo da je tokom emotivne veze doživelo neki oblik online zlostavljanja, a da je 48% prijavilo da doživljava uznemiravanje ili zlostavljanje na mreži od bivšeg partnera nakon prekid veze, 38% je nakon prestanka veze prijavilo uhođenje od strane svog bivšeg partnera. Uviđajući porast nasilja i u online i digitalnom svetu, GREVIO je ocenio da je neophodno predvideti digitalnu dimenziju nasilja, posebno kada su u pitanju intimni partneri, te da je za njegovo sprečavanje neophodna specijalizacija i stručno znanje organa i korišćenje savremene tehnologije, kako bi se na adekvatan način prikupili i sačuvali dokazi o ovim delima, imajući u vidu činjenicu da oni nisu dostupni ili nisu u dovoljnoj meri dostupni nadležnim organima.³¹

²⁹ Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 20-21.

³⁰ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2020). GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA. Final report on Serbia.

³¹ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2020). GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA. Final report on Serbia.

Izvršilac porodičnog nasilja i pasivni subjekt mogu biti samo članovi porodice, a to su prema Krivičnom zakoniku supružnici, njihova deca, preci supružnika u pravoj liniji krvnog srodstva, vanbračni partneri i njihova deca, usvojilac i usvojenik, hranilac i hranjenik, braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu, lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.³² U tom smislu, porodično nasilje može da se ispolji u obliku nasilja u braku, nasilja prema deci ili nasilja prema drugim članovima zajedničkog domaćinstva.³³

Ono što čini ovo delo težim je način izvršenja krivičnog dela, jer teži oblik krivičnog dela postoji ako je prilikom izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela korišćeno oruđe, opasno oružje ili drugo sredstvo koje je podobno da telo teško povredi ili da teško naruši zdravlje. Drugi teži oblik postoji ukoliko je pri izvršenju osnovnog i opisanog težeg oblika krivičnog dela nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili ukoliko je učinjena prema maloletnom licu. Najteži oblik krivičnog dela postoji u slučaju nasupanja smrti člana porodice pri izvršenju ovog krivičnog dela. U odnosu na smrtnu posedicu, potrebno je da postoji nehat, jer će u suprotnom biti izvršeno drugo krivičnog delo.

Zakonik propisuje i poseban oblik krivičnog dela kojim sankcioniše kršenje mere zaštite od nasilja u porodici koje je odredio sud na osnovu zakona kojim se uređuju porodični odnosi.

Krivični zakonik članom 89a propisuje mogućnost izricanja mere bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim.

Zakon o sprečavanju od nasilja u porodici donesen je kako bi se na opšti i jedinstven način delotvorno sprečilo nasilje u porodici u prižiha zaštita i podrška žrtvama nasilja u porodici. Nasilje i porodici se određuje kao akt fizičkog, seksualnog, psihičkog i ekonomskog nasilja učinioca prema licu sa kojim se učinilac nalazi u sadašnjem ili ranijem bračnom ili vanbračnom ili partnerskom odnosu ili sa kojim je krvni srodnik u pravoj liniji, srodnik u pobočnoj liniji do drugog stepena ili srodnik po tazbini do drugog stepena ili kome je usvojitelj, usvojenik, hranjenik ili hranitelj ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živio u zajedničkom domaćinstvu.³⁴

Porodični zakon propisuje da je nasilje u porodici ponašanje člana porodice kojim ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice, određujući da nasilje naročito predstavlja nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede, izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede

³² Član 112. st. 28. Krivičnog zakonika.

³³ Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 9.

³⁴ Član 3. Zakona o sprečavanju nasilja u porodici.

članu porodice ili njemu bliskom licu, prisiljavanje na seksualni odnos, navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo četrnaest godina života ili nemoćnim licem, ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, vređanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje. Zakon određuje da članove porodice čine sadašnji ili bivši supružnici ili bivši supružnici, deca, roditelji i ostali krvni srodnici, lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, odnosno lica koja vezuje hraniteljstvo, lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.³⁵

Kako se može primetiti pomenuti zakoni ne definišu na isti način nasilje u porodici, što može u praksi da predstavlja prepreku u procesuiranju učinilaca, niti određuju na isti način krug lica koja čine članove porodice. Može se primetiti da Zakon o sprečavanju nasilja u porodici obuhvata širi krug lica, što je u skladu sa Istanbulskom konvencijom, a omogućava postupanje u većem broju slučajeva,³⁶ posebno imajući u vidu činjenicu da se nasilje često nastavlja i nakon prekida bračne ili vanbračne zajednice.

Nasilje u porodici u Srbiji

Na nivou Evropske unije 2014. godine je sprovedeno istraživanje o nasilju nad ženama. U istraživanju je obavljen razgovor sa 42 000 žena iz 28 država Evropske unije. Rezultati istraživanja pokazuju da nasilje nad ženama predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava. Ustanovljeno je da je ono veoma rašireno, a da žene trpe fizičko, psihičko, seksualno nasilje i od svojih bivših ili sadašnjih partnera, te da su neretko žrtve uhođenja (23% ispitanica je navelo da su zbog uhođenja bile prinuđene da promene e-mail ili broj telefona). Ipak, većina žena ne prijavljuje nasilje, odnosno ustanovljeno je da je svega 14% žena prijavilo najozbiljniji slučaj nasilja koje je pretpela od intimnog partnera.³⁷

³⁵ Član 197. Porodičnog zakona.

³⁶ United Nations Development Programme – UNDP (2022). *Nasilje u porodici – šta podaci govore. Pregled dostupnih podataka o nasilju u porodici i zloupotrebi vatrenog oružja za nasilje*. Dostupno na: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/rs/undp_rs_Nasilje_u_porodici_Sta_govore_podaci.pdf, pristupljeno: 9.6.2024.

³⁷ FRA – European Union Agency for fundamental rights (2014). *Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Evropske unije. Kratki pregled rezultata*. Luxembourg: Ured za publikacije Evropske unije, str. 3.

Kad je reč o Srbiji, govori se o postojanju “tamne brojke” nasilja, odnosno postojanju problema neprijavljivanja ovog krivičnog dela zbog straha od učinioca, stigmatizacije, sramote, nerazumevanja i nedovoljne podrške sredine i nepoverenja u rad i efikasnost institucija,³⁸ dok muškarci retko prijavljuju nasilje zbog tradicionalnog poimanja uloge muškarca i žene u društvu i porodici.³⁹

GREVIO navodi da se u praksi najčešće prijavljuje fizičko nasilje, dok žrtve retko prijavljuju psihičko nasilje. Pretpostavka je da je razlog za to loše razumevanje psihičkog nasilja i otežanog dokazivanja da je do njega došlo, ali i straha od posledica do kojih može doći u daljim sudskim postupcima npr. u vezi sa starateljstvom. Zbog navedenog je potrebno edukovati javnost da prepoznaju i ovaj oblik nasilja, ohrabriti ih da ga prijave, a stručna lica obučiti za istagu i procesuiranje psihikog nasilja i pomoći žrtvama.⁴⁰

Statistički podaci pokazuju da u Srbiji u 2022. godini 21% osuđenih lica je osuđeno zbog krivičnog dela nasilja u porodici. Učinioci su u najvećem broju slučajeva osuđeni uslovno (u 2021 slučaju), izrečena im je u manjem procentu kazna zatvora (676), kućni zatvor je izrečen u 183 slučajeva, a ostale sankcije su izrečene u neznatnom broju.⁴¹

Međutim, kada se govori o nasilju nad ženama i nasilju u porodici ističe se nepostojanje jedinstvene i centralizovane baze podataka. Podatke prikupljaju različiti državni organi, nevladine organizacije, ali oni nisu umreženi, obrađeni na isti način, niti se odnose na iste podatke, što je problem koji je potrebno u narednom periodu rešiti. Prikupljanje i analiza ovih podataka je bitno kako bi se omogućilo praćenje pojave nasilja u porodici, analizirao rad i postupanje nadležnih organa i primena propisa, donošenje adekvatnih odluka i politika, preventivnih mera. Ističe se potreba da evidencije policijske uprave, tužilaštva, suda i centra za socijalni rad budu u elektrinskom obliku i da budu jedinstveni i centralizovani, dok je poželjno da i druge institucije, poput zdravstvenih ustanova, imaju baze podataka koje će biti uporedive sa evidencijama ostalih službi.⁴²

³⁸ Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine, Službeni glasnik RS, br. 47.

³⁹ Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, str. 10.

⁴⁰ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2020). GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA. Final report on Serbia.

⁴¹ Republički zavod za statistiku (2023). *Bilten. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022. Prijave, optuženja i osude*. Beograd: Republički zavod za statistiku.

⁴² United Nations Development Programme – UNDP (2022). *Nasilje u porodici – šta podaci govore*. Pregled dostupnih podataka o nasilju u porodici i zloupotrebi vatrenog oružja za nasilje. Dostupno na:

Zaključak

Nasilje u porodici je globalni problem, prisutan i svim društvima i državama sveta i prepoznato je na međunarodnom nivou kao ponašanje koje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava. Istanbulska konvencija se važan međunarodni akt koji je isključivo usmeren na prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, a koji je pravno obavezujuć za države koje su je ratifikovale, jer predviđa obavezu praćenja njene primene i propisuje dužnosti koje država mora da ispuni u cilju zaštite žena od nasilja i nasilja u porodici. Srbija je svoje zakonodavstvo relativno usaglasila sa međunarodnim pravom, ali je nasilje u porodici i dalje je veoma pristuno. Zbog navedenog neophodno je nastaviti rad na usaglašavanju zakonske regulative sa međunarodnim aktima, ali i na prevenciji nasilja u porodici, obučavanju nadležnih organa, podizanju svesti opšte i stručne javnosti kako bi se ono sprečilo i kako bi moglo da se na adekvatan i efikasan reaguje.

Od velike važnosti je i obuka stručnjaka čiji rad se odnosi na sprečavanje nasilja u porodici, procesuiranje učinoca krivičnog dela ili koji pružaju pomoć i zaštitu žrtvama nasilja u porodici. U tom smislu je značajan korak je učinjen kreiranjem online platforme Pravosudne akademije za obuku i učenje na daljinu namenjen nosiocima pravosudnih organa, pripadnicima policije i predstavnika drugih organa i institucija koji su obuhvaćeni Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, čime se na brži i ekonomičniji način vrši obuka stručnih lica.⁴³ Tehnologiju treba koristiti i kako bi se razvila i svest javnosti o potrebi sprečavanja nasilja u porodici i načinu zaštite od ove pojave.

Kako bi se postigli postavljeni ciljevi i sprovele politike koje obuhvataju mere za sprečavanja i borbu protiv nasilja u porodici potrebno je i omogućiti prikupljanje podataka, osnivanje jedinstvene, centralizovane i povezane baze podataka, kako bi se prepoznalo nasilje u porodici i kako bi moglo da se adekvatno reaguje na nasilje u porodici, ali i kako bi se stimulisala međunarodna saradnja i omogućilo upoređivanje podataka, što je obaveza za država koje su ratifikovale Istanbulsku konvenciju.

Kako bi se sprečilo nasilje neophodno je raditi na prevenciji, promeniti shvatanje o društveno prihvatljivom ponašanju, negovati porodične i moralne vrednosti, sprečavati diskriminaciju.

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/rs/undp_rs_Nasilje_u_porodici_Sta_govore_podaci.pdf, pristupljeno: 9.6.2024., str. 19-22.

⁴³ Dostupno na:

<https://www.mpravde.gov.rs/sr/vest/41086/jedinstveni-u-sprecavanju-nasilja-u-porodici-predstavljena-prva-platforma-pravosudne-akademije-za-ucenje-na-daljinu.php>, pristupljeno 20.06.2024

Nada Đuričić, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad

PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE

Abstract:

The progress of civilization did not prevent domestic violence and one of the challenges of modern society is its suppression and prevention. The seriousness of the consequences and the prevalence of domestic violence are indicated by the data of the conducted research, which show that it is still widespread, in the world and in the Republic of Serbia and is a violation of basic human rights. Criminal legislation, as well as other laws and acts in the Republic of Serbia, contain articles aimed at preventing domestic violence, providing protection to victims of violence, and protecting the family and family relationships. In order to prevent this phenomenon, it is necessary to look at characteristics, causes and consequences of this phenomenon, the way of its legal regulation and sanctioning, which is the subject of this paper.

Key words: *violence, family, criminal offence, protection*

Literatura

1. Bošković, M. i Marković, M. (2015). *Kriminologija sa elementima viktimologije*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
2. Council of Europe (2011). Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series - No. 210.
3. FRA – European Union Agency for fundamental rights (2014). *Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Europske unije*. Kratki pregled rezultata. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije.
4. Gasmi, G. i Prlja, D. (2024). *Nasilje nad ženama u međunarodnom pravu*. Beograd: Institut za uporedno pravo.
5. Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2020). GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA. Final report on Serbia.
6. Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
7. Petrušić, N., Žunić, N. i Vilić, V. (2018). *Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji
8. Porodični zakon, *Sl. glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015.
9. Republički zavod za statistiku (2023). Bilten. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022. Prijave, optuženja i osude. Beograd: Republički zavod za statistiku.
10. Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine, Službeni glasnik RS, br. 47.
11. Stojanović, Z., Škulić, M. i Delibašić, V. (2018). *Osnovi krivičnog i krivičnog procesnog prava*. Beograd: Advokatska komora Srbije.
12. United Nations Development Programme – UNDP (2022). Nasilje u porodici – šta podaci govore. Pregled dostupnih podataka o nasilju u porodici i zloupotrebi vatrenog oružja za nasilje. Dostupno na:
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/rs/undp_rs_Nasilje_u_porodici_Sta_govore_podaci.pdf, Pristupljeno: 9.6.2024.
13. Zakonik o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US.
14. Zakon o policiji, *Sl. glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018.

15. Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Sl. Glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 012/13.
16. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, Sl. glasnik RS, br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon.
17. <https://www.mpravde.gov.rs/sr/vest/41086/jedinstveni-u-sprecavanju-nasilja-u-porodici-predstavljena-prva-platforma-pravosudne-akademije-za-ucenje-na-daljinu.php>, pristupljeno 20.06.2024.